

УДК 342.951:351.82(477)

О.Є. Колодочка,
викладач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу
Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ОСВІТУ ДІТЕЙ ХВОРИХ НА ВІЛ/СНІД В УКРАЇНІ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг дітям які живуть із вірусом імунодефіциту. Проаналізовано основні підходи щодо розуміння зазначених категорій та визначено вихідні положення у процесі забезпечення їх права на освіту.

Ключові слова: соціальне управління, правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, освіта, лікарська таємниця.

Постановка проблеми. ВІЛ/СНІД небезпечний не лише як шкода для фізичного здоров'я людини, цей діагноз може спричинити соціальну ізоляцію особи внаслідок стигми та дискримінації. В українському суспільстві вкоренились негативні стереотипи щодо людей, інфікованих ВІЛ, і хвороби як такої. Стигма та дискримінація, пов'язані з ВІЛ, є основною перешкодою на шляху запобігання новим випадкам інфікування, надання належного догляду, підтримки і лікування та зменшення наслідків епідемії.

Подолання цього явища повинно стати першочерговим завданням у сучасній Україні, яка вже чітко взяла курс на євроінтеграцію. Ми з Вами знаємо, що саме толерантність є однією із фундаментальних цінностей будь-якого європейського законодавства та суспільства. На сьогоднішній день особливо гостро стоїть питання стигми та дискримінації щодо осіб хворих на ВІЛ/СНІД, одним із аспектів якого є порушення права на

освіту, особливо дітей. Відомий афоризм: «Виховувати людину — означає визначати долю нації» цілком влучно характеризує основне завдання держави, яке знайшло своє відображення у чинному законодавстві України. Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти «це основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства [1]. Саме тому існує нагальна потреба у виваженій, розумній, далекоглядній, прозорій і відповідальній державній політиці в галузі освіти України, яка у великій мірі залежить від досконалого і ефективного адміністративно-правового регулювання [2, с. 181], зокрема у сфері найменш захищених — дітей які живуть з ВІЛ/СНІД.

Стан дослідження. Дослідження адміністративно-правового регулювання у галузі освіти було предметом

дослідження таких науковців як В.Т. Комзюк, Р.В. Шаповал, Д.К. Черкашин, А.О. Ярош та ін., однак питання щодо забезпечення права на освіту дітей хворих на ВІЛ/СНІД потребує окремого дослідження.

З огляду на сказане, **мета** цієї статті полягає у визначенні напрямків та вихідних засад адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг дітям які живуть з ВІЛ/СНІД.

Виклад основного матеріалу. Нормативну базу сфери освіти в Україні складають Конституція України, Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття»), Національна доктрина розвитку освіти та Закони України «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту».

Право на освіту, закріплене у ст. 53 Конституції України [3], посідає важливе місце в системі прав і свобод людини і яке, за висловлюванням В.О. Боняк: «є необхідним фактором розвитку не тільки особистості, її інтелектуального потенціалу, але й політичної та економічної системи суспільства». Цілком очевидно, як зазначає Ю. Кириченко освіта в сучасному глобалізованому й інформатизованому світі дедалі більше стає вирішальним чинником суспільного прогресу і національної безпеки, важливою складовою повного розвитку людської особистості, збільшення поваги до прав і свобод людини. Без необхідної освіти людина не зможе забезпечити собі належних умов життя і реалізуватись як особистість, а також усвідомити і захистити свої права [4, с. 35].

У сфері освіти одним із важливих засобів і способів управлінського

впливу є правове регулювання, що є видом соціального регулювання. Правове регулювання сфери освіти в Україні — це сукупність правових засобів, за допомогою яких держава здійснює правовий вплив на суспільні відносини в освітянській галузі [5, с. 1110]. Соціальне управління та правове регулювання знаходяться в постійній взаємодії, право регламентує управлінську діяльність, а та в свою чергу сприяє реалізації норм права, перетворенню нормативних приписів у фактичну поведінку людей [6, с. 220]. Скакун О.Ф. визначає правове регулювання як здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона і розвиток. Саме правове регулювання є чинником, що впливає на поведінку осіб під час реалізації ними права на освіту, оскільки воно здійснюється за допомогою правових норм та інших юридичних засобів закріплених державою в законах та нормативно-правових актах [7, с. 230].

Так, адміністративно-правове регулювання відрізняється за своїм змістом і є більш вужчою категорією. Відповідно В.І. Теремецький, визначає що адміністративно-правове регулювання, як кожна соціальна категорія, має відповідні ознаки, що вирізняють його з-поміж інших видів регулювання. Він виокремлює, що адміністративно-правове регулювання становить собою: а) дію (вплив) держави на суспільні відносини, що виникають між їх суб'єктами; б) здійснюється за допомогою відповідних правових засобів, сукупність яких утворює механізм адміністративно-правового регулювання; в) має на меті упорядкування державно-владних відносин; г) встановлює юридичні права та обов'язки

учасників адміністративно-правових відносин, що упорядковуються [8, с. 154]. А отже механізм адміністративно-правового регулювання це сукупність адміністративно-правових засобів, які, впливаючи на управлінські відносини, організовують їх відповідно до завдань суспільства і держави [9, с. 23], зокрема у освітянській сфері.

В Україні законодавчо заборонено дискримінацію ВІЛ-позитивних людей на підставі їх статусу. Закон України «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» визначає, що дискримінація особи на підставі наявності в неї ВІЛ-інфекції забороняється [10].

Стигма (лат. *stigma* — тавро) — дискредитація особи через приписування їй соціально негативних рис, характеристик, які сприймаються в певному середовищі як принизливі, спричиняють негативні суб'єктивні переживання. Від моменту виявлення перших випадків ВІЛ-інфекції, люди, які живуть з ВІЛ, майже одразу стали об'єктами стигми. Стигматизація завжди неухильно призводить до дискримінації, яку ще часто називають стигматизацією в дії [11, с. 130]. Дискримінацією ж вважається дія або бездіяльність, що у прямий чи непрямий спосіб створює обмеження, позбавляє належних прав особу або принижує її людську гідність на підставі однієї чи кількох ознак, пов'язаних з фактичною чи можливою наявністю в неї ВІЛ, або дає підстави віднести особу до груп підвищеного ризику інфікування ВІЛ [10].

Чинне законодавство закріплює обов'язок отримання загальної середньої освіти і встановлено що громадянам України незалежно від раси, кольору шкіри, особливостей інте-

лектуального, соціального і фізичного розвитку особистості, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак забезпечується доступність і безоплатність здобуття повної загальної середньої освіти у державних і комунальних навчальних закладах [12]. Однак, із цього впливає інший проблемний аспект досліджуваного інституту, збереження таємниці про статус віл-позитивної людини.

Право на збереження в таємниці медичного діагнозу, в тому числі діагнозу «ВІЛ-інфекція», передбачено законодавством не випадково. На сьогодні в Україні відсутній єдиний механізм забезпечення гарантії конфіденційності діагнозу. Населення в цілому і працівники освіти зокрема недостатньо поінформовані про ВІЛ-інфекції, а невірні уявлення про природу захворювання і необґрунтовані побоювання заразитися ВІЛ широко поширені. Тому висока ймовірність того, що в школі чи дитячому садку до ВІЛ-позитивного дитини будуть ставитися з побоюванням, а часто — і відверто негативно, з презирством і обуренням, і як показує практика виникає ситуація коли батьки можуть вимагати, щоб дитину перевели або і виключили з групи або класу.

Відповідно до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [13] ст. 39-1 та ч. 1 ст. 286 Цивільного кодексу України [14] визначено, що пацієнт має право на таємницю щодо стану свого здоров'я, факту звернення по медичну допомогу, діагноз, а також щодо відомостей, одержаних при його медичному обстеженні. Вказану медичну інформацію традиційно розглядають як змістовні складові «лікарської

таємниці». Законодавство України не містить вичерпного переліку відомостей, які утворюють зміст категорії «лікарська таємниця». Аналіз норм ст. 286 ЦК України та статей 39-1, 40 «Основ законодавства України про охорону здоров'я» дає можливість визначити об'єкт лікарської таємниці, який становить така інформація: а) відомості про стан здоров'я пацієнта; б) відомості про хворобу; в) відомості про діагноз; г) відомості, одержані при медичному обстеженні; д) відомості про факт звернення по медичну допомогу; е) відомості про огляд та його результати, є) відомості про методи лікування; ж) відомості про інтимну й сімейну сторони життя [15].

Важливо зауважити, що суб'єктами збереження лікарської таємниці є не тільки безпосередньо лікуючий лікар, а й усі медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну й сімейну сторони життя громадянина. Вказані особи не мають права розголошувати ці відомості, крім передбачених законодавчими актами випадків (ч. 1 ст. 40 «Основ законодавства України про охорону здоров'я»). Розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину, що може заподіяти їй шкоду, без згоди законного представника дитини забороняється (ч. 5 ст. 10 ЗУ «Про охорону дитинства»).

Оскільки через те, що раніше питання ВІЛ та СНІДу не мало розголошення в нашій країні, зараз багато людей не має реальної інформації щодо цих хвороб. А саме невідоме пробуджує в них найбільший страх перед цими невідомими хворобами і на основі цього страху люди намагаються сторонитися хворих на них. Для

того, щоб позбутися «білих плям» в питаннях ВІЛ та СНІД і покращити ставлення до хворих на них, в Україні та цілому світі створено низку організацій. Найбільш відомими організаціями в даній сфері є: фонд Олени Франчук «АНТИСНІД», Глобальний фонд боротьби зі СНІДом, туберкульозом та малярією, ВОЗ, ЮНЕСКО, Фонд по боротьбі з дитячим СНІДом Елізабет Глейзер та багато інших. Основними методами, щодо формування толерантного ставлення до дітей хворих на ВІЛ/СНІД є проведення круглих столів та семінарів; перегляд тематичних фільмів; інтерактивні заняття; робота з дітьми та їх батьками; тестові завдання та анкетування [16].

Так ЮНІСЕФ допомагає уряду боротися з загрозою повномасштабного спалаху ВІЛ/СНІДу в Україні, водночас захищаючи права людей, які живуть з ВІЛ, зокрема шляхом роботи з урядовими партнерами над посиленням національної відповіді епідемії, щоб забезпечити дотримання прав дітей, що живуть з ВІЛ організовуючи навчання, підтримки, збору та аналізу даних щодо підлітків груп ризику та сприяння розвитку спроможності державних та неурядових організацій щодо планування, впровадження, моніторингу та оцінки діяльності у сфері профілактики ВІЛ серед підлітків груп ризику; сприяння формуванню у дітей та молоді, як у школі, так і поза нею, життєвих навичок, потрібних їм для захисту себе від інфікування ВІЛ [17].

Висновок. Таким чином, підсумовуючи викладене вище ми можемо дійти висновку що сутність адміністративно-правового регулювання у сфері освіти дітей хворих на ВІЛ/СНІД в Україні можна визначати як діяльність органів державної влади, яка спрямована на впорядкування,

розвиток та охорону суспільних відносин, що виникають у сфері забезпечення права дітей хворих на ВІЛ/СНІД на освіту у на повинна будуватись на таких основних принципах:

1. Обов'язковість отримання загальної середньої освіти.

2. Нерозголошення таємниці ВІЛ-позитивного статусу дитини.

3. Формування толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у системі шкільної та дошкільної освіти.

4. Посилення освіти в галузі ВІЛ/СНІД (обов'язковість уроків статевого виховання у школах, тощо).

5. Координації держави та громадських, зокрема і міжнародних, організацій у сфері протидії ВІЛ/СНІД.

Однак, необхідно відмітити, що ініціатором програм такого рівня повинна стати в першу чергу держава, а не громадські організації які, на сьогоднішній день, є найголовнішими суб'єктами у сфері протидії пандемії ВІЛ/СНІДу. Держава ж у більшості випадків стає «вторинним» суб'єктом, тобто таким, що допомагає у реалізації проектів, а не сама ініціює їх. Розроблення і запровадження реального механізму адміністративно-правового регулювання у зазначеній сфері повинно стати пріоритетним завданням держави. Цим уряд виконає своє основне призначення — розвитку і зміцнення української нації і держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/347/2002> (дата звернення:24.05.2018). — Назва з екрану.

2. Комзюк В.Т. Адміністративно-правове регулювання державної політики у сфері освіти України / В.Т. Комзюк // Форум права — 2017. — № 5. — С. 181-188 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_28.pdf (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

3. Конституція України. Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254> (дата звернення:24.05.2018). — Назва з екрану.

4. Кириченко Ю. Право на освіту за конституціями України та держав континентальної Європи: порівняльно-правовий аналіз / Ю. Кириченко // Jurnalul Juridic Național: Teorie I Practică. — 2015 — №3. — С. 35-39.

5. Шаповал Р.В. Правове регулювання освіти в Україні / Р.В. Шаповал // Форум права. — 2011. — № 1. — С. 1110—1115 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11srvovu.pdf>

6. Черкашин Д.К. Законодавче регулювання вищої освіти в Україні / Д.К. Черкашин // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. — 2014. — Вип. 197. — Ч. 2. — С. 220-226.

7. Ярош А.О. Освіта як об'єкт адміністративно-правового регулювання / А.О. Ярош // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція. 2013 № 6-1 том 1. — С. 229-231.

8. Спасенко В.О. Деякі питання адміністративно-правового регулювання діяльності державної реєстраційної служби України / В.О. Спасенко // Часопис Київського університету права — 2013- № 1 — С. 153-157.

9. Административное право : краткий курс лекций / Н.В. Макарейко. — 8-е изд., перераб. и доп. — М. : Издательство Юрайт, 2014. — 212 с.

10. Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ. Закон України від

12.12.1991 р. № 1972-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1972-12> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

11. Кальченко А.М. Оцінка рівнів Стигматизації та дискримінації ВІЛ- інфікованих та хворих на СНІД серед працівників лікувально-профілактичних установ України / А.М. Кальченко // 36. наук. праць співробіт. НМАПО імені П.Л. Шупика. — 2013. — № 22 (4) — С. 129-135.

12. Закон України. Про загальну середню освіту Верховна Рада України; Закон від 13.05.1999 № 651-ХІV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/651-14/para43#n43> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

13. Основи законодавства України про охорону здоров'я. Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. — Режим доступу: Офіційний сайт Верховної Ради України <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

14. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

15. Рогова О.Г. Право на збереження лікарської таємниці та таємниці щодо стану здоров'я дитини / О.Г. Рогова // *Новости медицины и фармации.* — 2011. — №7 (361) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mif-ua.com/archive/article/17185> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

16. Драчова О.Ф. Просвітницька діяльність щодо толерантного ставлення до ВІЛ-позитивних дітей у дошкільному навчальному закладі серед педагогів та батьків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://urok-ua.com/prosvitnytska-diyalnist-schodo-tolerantnoho-stavlennya-do-vil-pozytyvnyh-ditej-u-dnz/> (дата звернення: 24.05.2018). — Назва з екрану.

17. ВІЛ/СНІД. Проблема. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/activities_6187.html/ (дата звернення: 10.04.2018). — Назва з екрану.

Колодочка О.Є.

Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення права на освіту дітей, хворих на ВІЧ / СНІД в Україні.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню адміністративно-правового регулювання в сфері надання освітніх послуг дітям, які живуть з вірусом імунодефіциту. Проаналізовані основні підходи до розуміння вказаних категорій і визначені вихідні положення в процесі забезпечення їх права на освіту.

Ключові слова: соціальне управління, правове регулювання, адміністративно-правове регулювання, освіта, медична таємниця.

О. Kolodochka

Administrative and legal regulation in the provision of the right to education of children with HIV/AIDS in Ukraine.

Summary. The article is devoted to the study of administrative and legal regulation in the field of providing educational services for children living with an immunodeficiency virus. The basic approaches to understanding these categories are analyzed and the initial provisions are defined in the process of ensuring their right to education.

Keywords: social management, legal regulation, administrative-legal regulation, education, medical secret.